

עלו לב המועדים

בין המצרים – אבילות על ירושלים וצפיה לגאולה

זה אינו ראוי רק לירא שמים אלא ראוי לכל אחד ואחד אלא שלא יוכל לקיים זאת כי אם מישהו שירא שמים. וכתב מג"א (א ה) בשם השל"ה שעל בן ראוי לומר בכל סעודה (תהילים קלו) "על נהרות בבל" ובשבת "שיר המעלות (תהילים קכו) "בשוב ה' את שיבת ציון".

תיקון חצות

טוב להתאבל אחר חצות ולבכות חצי שעה או יותר על חורבן בימי בין המצרים ומועיל מאוד לנפש (משנ"ב סוף סימן תקנא) ובספר קץ פלאות (פרק ד) כתב ראוי לומר תיקון חצות להצטער בצער השכינה ובמיוחד בזמן פקידה דהיינו זמנים המסונגלים לגאולה יותר משאר שנים וביותר ראוי לומר את התיקון בימי הדין שהם ימי ב' וה' שבשבוע וישתדל לומר התיקון לפחות פעם בשבוע.

זמן תיקון חצות: לדעת המשנ"ב (א ס"ק ט) יאמר את התיקון לפני חצות ובחצות יתפלל על צרכיו ויעסוק בתורה.

לפי המקובלים יש להקפיד לומר את התיקון דווקא בנקודת החצות (כתבי האר"י בשער הכוונות דף נב ע"ב, מ"א תקפא ה, כה"ח ט).

הטעם בחצות: כיון שהוא זמן של עת רצון לכן ראוי לא לישון באותה שעה אלא לעסוק אז בתורה ובתפילה.

תיקון חצות: ישנם שני תיקונים לשכינה אחד נקרא תיקון רחל תוכנו קינות וצער על חורבן בית המקדש. והשני נקרא תיקון לאה, בימים שאין אומרים בהם תחנון אומרים רק תיקון לאה.

תיקון חצות למי שקשה לו: בספר מקור חיים (סימן א) כתב שהאידינא שירד חולשה וקמים לאמירת תיקון חצות אחד מעיר ושנים ממשפחה בכל זאת סני במה שאומר "על נהרות בבל" כשיקום משנתו ולכל הפחות שיאנח על החורבן.

יש אומרים: שיש לומר את התפילות שיסדו אנשי כנסת הגדולה והכמי התלמוד שהן מתפילות מוסף של יו"ט כגון מלך רחמן (תפלה לדוד לבעל האדרת פ"ג תיקון חצות הובא גם בקובץ ישורון ח"ו).

יש אומרים: שיוצא ידי חובה שאומר בפרק תהילים על החורבן כגון (תהילים קלו) "על נהרות בבל" (תהילים ט) ו"מזמור לאסף" ועל ידי זה

אמרה השכינה הקדושה "אילו הייתם משערים אחד מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרויה בו, לא היתה נכנסת שמחה בלבבכם ולא שחוק בפיכם בזוכריכם כי בסיבתכם אני מושלכת לעפר" (של"ה מסכת שבועות פרק נר מצווה העתיק ממוה"ר ר שלמה אלקבץ שבו הוא מספר איך השכינה נתגלתה לו ולבני חברתו בליל שבועות ובין הדברים אמרה להם השכינה הקדושה).

ימי בין המצרים

שלושת השבועות מי"ז בתמוז עד תשעה באב נקראים ימי בין המצרים (שו"ע תקנא יז) על פי הפסוק (איכה א ג) "כל רודפיה השיגוה בין המצרים" ופירשו חז"ל (איכה א) "יומי דעקא" ימי צרות (השל"ה).

טעם אחר: לפי שקוראים בשבתות אלו פרשיות מטות מסעי ודברים שיש בהם מענין חלוקת הארץ וזה רמז לנחמת ציון וירושלים שנזכה לחלק הארץ כמו שנאמר (במדבר כו ג) "לאלה תחלק את הארץ" ומן המצר נזכה לעלות בהרחבה לארצנו (מעמי המנהגים ליקוים קעו).

הטעם שאין מועדים בחודשים תמוז אב [אלול]

"רצה הקב"ה ליתן להם לישראל בכל חודש חג, והיינו ניסן חג הפסח, אייר פסח שני, סיון חג השבועות, ובחודשי תמוז אב אלול בכל חודש חג, אולם אחר שחמאו בעגל [בחודש תמוז] נדחו ג' חגים לחודש תשרי והם ראש השנה ויו"כ וחג הסוכות (מדרש ילקוט).

ימי הדין על בניו בית המקדש

כל שנה שלא נבנה כאילו נחרב והענין בזה כי בכל שנה בהגיע ימים הללו ימי אבילי ציון, מתעורר הדין ויש מלחמה גדולה למעלה ובאשר לא זכינו גברה מדת הדין, וכך בכל שנה ושנה בזמן הזה אנו נתונים בדין והשמן עומד לריב ואם ח"ו לא ננצח הוה לנו כאילו בית המקדש שרוף וחרב לפנינו (דרשת הת"ס דף שלד פוא א).

חיוב להתאבל ולהצטער חורבן בית המקדש

מלבד החיוב לצפות ולהתפלל לגאולה העתידה יש לנו מחויבות גם להצטער ולנהוג בה מנהג אבילות בפועל על חורבן בית המקדש ועל מה שלא נבנה.

להיות מיצר ודואג על החורבן: "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש" (שו"ע א) וכתב בספר חסד לאלפים דבר

לע"נ האשה הצדקנית עדינה בת רבקה הנדיל וינברגר ע"ה

יכולו עצמו עם המתאבלים על ירושלים (תשובות שלמת חיים להגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל).

לימוד זכות על אלה שאין אומרים תיקון חצות

לפי שרק מי שמימילא ער ושובב על מיטתו חייב לומר תיקון חצות, אבל מי שאינו ער בזמן חצות אין לו להחמיר ולקום במיוחד ובפרט מי שצריך לישון הרבה בשביל בריאותו אין עליו חיוב להשכים בחצות (פרי מגדים א"א מבוטשאטש א כז). ובמור וקציעה מוסיף אלא יתחנן על הגלות קודם שהולך לישון.

מנהגי מקצת גדולי ישראל באמירת תיקון חצות

החפ"ן חיים היה נוהג לומר בימי בין המצרים תיקון חצות לאחר חצות אף שבשאר השנה לא הקפיד כשיטת המקובלים (כתבי הח"ח עמו דכו). באורחות רבינו (ח"א דף רג) מובא שמרן הסטייפלר נהג לומר תיקון חצות בהסתר, וכן מובא בהליכות שלמה (מועדים פרק יד אורחות הלכה 11) שמרן הגרשו"א נהג במשך שנים ללכת לבית הכנסת בחצות בימי בין המצרים לומר תיקון חצות.

חורבנו של כפר סכניא

הגמרא בגיטין (גז, א) מביאה שג' אמוראים סיפרו על צדקתם של כפר סכניא, אמר ליה אביי לרב יוסף ומאחר שהיו צדיקים כל כך אם כן מאי טעמא נחרב עירם, אמר ליה משום שלא התאבלו על ירושלים.

המשך החורבן בגלל שלא מתאבלים על החורבן

ר' יעקב עמדין (סידור דיני ת"ב חלק ו אות טז) כותב "אלמלא לא היה אלא עוון זה בידינו שאין אנו מתאבלים על ירושלים כראוי די להאריך גלותינו".

זכות המתאבל על ירושלים

מובא בקב הישר (פרק צג) "וקבלה אמיתית היא בידי כל מי שבלבו תדיר צער על גלות השכינה זוכה לכתר תורה.

המקונן על חורבן הבית מכפרים עוונותיו וזוכה לאריכות ימים ובניו לא ימותו בחייו שנאמר (ישעיה נג י) "יראה זרע יאריך ימים" (ספר דרך חכמה הובא בספר מועד כל חי סימן י אות סו בשם ספר קמרת המובח).

"כל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמיתו, ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודן של ישראל כל ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמח בקרוב וזכה לרוח הקדוש" (תנא דבי אליהו רבא פרק ד).

הטעם ששייך לתבוע מאתנו להתאבל על חורבן ירושלים ובית

המקדש הרי יש קבלה שלאחר י"ב חודש גזירה על המת שישתכח מן

הלב וכל שכן עצים ואבנים (הגר"ח ואלאזין)

כיון שיש אנשים שמרגישים הרגשת אבלות וצער על חורבן בית המקדש זה ראייה שאכן בית המקדש קיים ועומד בשמים מוכן לירד לעולם התחתון אם היינו רק ראויים לכן ולכן מצטערים ומתאבלים (ספר אהל משה המקדש והגלות, ישועות העקב או"ח תקס ב).

ראייה לדבר: בנוסח ברכת המזון אנו אומרים "רחם נא על ירושלים..

ועל הבית הגדול והקדוש" והרי אין דרך לבקש רחמים על דבר שחלף וגם אינו משמע שהלשון הזה תפילה על בנינה

ביאור שבקשת רחמים היא על הקיים, ירושלים ובית המקדש לא בטלו אף שעברה צורתן לעין הגשמי מ"ומ במציאותן העצמי האמיתי הן עומדים ברום עולם ועומדים בקדושתן אף שהן שוממים לעינינו, ולכן מובטח לנו שיחזור באחרית הימים (רבי יעקב עמדין סידור בית יעקב עמוד 121).

ביאור אחר: להתאבל על בית המקדש על ידי כוח הציור

כדי להרגיש שחסר לנו בית המקדש ולהרגיש את החסר בחורבנו צריך לעורר את כוח הדמיון, שיצייר אדם לעצמו איך היה הנעימות של ירושלים בזמן המקדש, והרגשת מחילת עונות על ידי הקרבנות (פלא יועץ ערך אבילות, המשגיח רבי נתן וואכטפוינגל זצ"ל). ונביא כמה דברים במעלת בית המקדש.

תפילות על בנין בית המקדש

התקינו חכמים שיהיו ישראל מתפללים שלשה תפילות בכל יום ויום

הטעם שהגאולה עדיין לא באה לפי שיש לחוש שתפילה זו אינה בלב שלם ראייה לדבר שהרי כל מי שיש לו איזה צער או יגון בלבו מתאונן ומקונן ומספר ממנו תמיד משא"כ בענין המשיח (הגיר חיים ב"ר בצלאל אח המהר"ל מפראג ספר החיים גאולה וישועה פרק ב).

מעלת רצפת בית המקדש

יוסף בן גוריון בקינה שלו על בית המקדש מביא שהדורכים על רצפת בית המקדש השיגו חכמה ונדבקה בהם רוח הקודש ולכן הוצרכו לילך בלי סנדל שלא יהא דבר חוצץ בינם לבין האדמה אשר דורכים עליה כדי שישגיגו השפעת קודש מהאדמה (הובא בספר יערות דבש ח"א דרוש יא).

שמחה עצומה

"יפה נוף משוש כל הארץ" (תהילים) אמר רבי יצחק שהיתה משמחת כל הארץ אדם עובר עבירה ודואג אמר רב נחמן עלה לירושלים והקריב קרבן ונסלח לו ויצא משם שמח (ילקוט שימועני תהילים תשנה עה"פ יפה נוף משוש).

קרבנות – כפרת עונות

בזמן שבית מקדש היה קיים היו קרבנות מכפרים על כל העבירות וכמו שמובא במדרש (במדבר כא כא) אמר ר"י ב"ר סימון מעולם לא היה אדם לן בירושלים ובירו, כיצד תמיד של שחר מכפר על עבירות

שבלילה, ותמיד של בין הערביים מכפר על עבירות שנעשו ביום וכן מי שהיה עובר עבירה היה מביא קרבן ומתכפר. [ובימינו בכדי לכפר כתב הרמ"א או"ח שלד ואם עבר צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי ולא ישתה יין ולא יאכל בשר ויתן במקום הטאת י"ח פשימים לצדקה וכו'].

נתמעטו המצוות על ידי החורבן

ישנם הרבה מצות שאי אפשר לקיים קרבן פסח, עומר ועוד ואפילו מצות ציצית אין בידינו לקימה בשלימות לפי שאין לנו תכלת.

עיכוב הגאולה בגלל חילול כבוד בתי

הכנסת

על שגורמים קלון ובזיון לשכינה כשהיא בגלות (זוהר פרשת אחרי מות דף עה, ב) וכתב מהר"י באסאן (ספר לחמי תורה יט) שהדבר הראשון הגורם לעכב את הגאולה מלבוא היא שיחה במילה בבית הכנסת.

בספר מקדש מעט (דף ז אות ו) הביא שבספר גן כתב שגילו מהשמים שענין זה גורם אריכות הגלות.

הסיבה לנשירה על שלא מאמינים בביאת המשיח

החפ"ץ חיים (קונטרס צפית לישועה פרק א) כותב שמה שרואים שמתנתקים הבנים בילדותם מתורת ה' עיקר הסיבה בגלל שיש לנו רפיון באמונה בעולם הנצח, בשכר ועונש, ובביאת המשיח.

צפיה לגאולה

"אמר רבא בשעה שמכניסים אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עיתים לתורה... צפית לישועה הסמ"ק (מ"ע א) כתב שצפית לישועה הוא בכלל עשרת הדברות וכלול ה"אנכי ה' אלוקיך" כל מי שאינו מחכה לגאולה הוי כופר בתורה (רמב"ם מלכים יא ה"א).

הצפיה מביאה את המשיח

"שאלו אבותינו את הקב"ה ואמרו לפניו ריבונו של עולם שמא אין חזרה לבנים אמר להם אל תאמרו כך יש דור שהוא מצפה למלכו מיד הם נגאלים שנאמר ויש תקווה לאחריתך נאם ה' ושוב בנים לגבולם" (ילקוט שמעוני איכה תתקצ"ז).

הנהגת גדולי ישראל בימים אלו

מובא שבעל הנודע ביהודה (נדפס בסוף שפר נודע ביהודה ח"ב) מ"ז בתמוז עד ר"ח אב לא אכל דבר מן החי, מר"ח אב עד תשעה באב לא אכל אלא לחם יבש ופיזר אפר על הלחם, מערב תשעה באב עד מוצאי תשעה באב לא פסיק מפומיה קינות ויללות והיה מתעולל בעפר ובכי ודמעה.

מהר"י אסאד זצ"ל

מסופר שהיה לו כוס מלא בדמעות של בכי אשר שפך בעת אמירת תיקון חצות ובאותן טיפות היה מחולל פלאות וישועות רבות (הובא בספר אבלות על החורבן עמוד 22).

המשקה בסעודה המפסקת של החת"ס

מסופר על החת"ס שכשאר אכל סעודה המפסקת על הקרקע היה שותה עם זה את כוס מלא דמעות ששפך על חורבן בית המקדש לקיים מה שנאמר (תהילים פ ו) "האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי" (ספר זכרון למושה שכך סיפר רבי שה נובמיסטא המבורגר שראה את החת"ס).

חלון ביתו של המהרי"ל דיסקין

חלון היה לו למהר"ל דיסקין בביתו שניתן היה לראות ממנו את הר הבית והיה התרים בחלון זה מונף כל ימות השנה ופעם בשנה בערב תשעה באב היה סר אל החלון מרים את התרים מתבונן במקום המקדש ובוכה מאין הפוגות (הובא בנתיבות הלכה יב עמוד 16).

דברים שנאבדו מחמת החורבן ננעלו שערי תפילות: "אמר

ר"א אלעזר מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה ונפסקה חומה של ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים" (ברכות לב, ב). והיום צריכים תפילה יותר חזקה עם דמעות כדי לבקוע את החומה.

פירות טעם הפירות: רשב"ג

אומר (סוטה מה, א) משחרב בית המקדש ניטל טעם הפירות רב יוסף אומר אף ניטל שומן הפירות.

כרם ענבים: מכרם ענבים אחד

יכלו לבצור כל יום ג' מאות אשכולות גדולים (כתובת קיא, ב).

אפרסק: הביאו לפניהם

אפרסק של ה' סאין אכלו שלישי הפקירו שלישי ונתנו לפני בהמתן שלישי.

דקלים: מדקל פלוני היינו

גודרין מאה ועשירים כור לשנה (כתובות שם).

טהרה על ידי אפר הפרה

על ידי אפר פרה אדומה היו זוכים ליטהר מכל מיני טומאות (עיין ספר מדבר קדמות להגאון היד"א א כו).

ניטלה נבואה: מיום שנחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים

(ב"ב יב, א) דהיינו שנסתלק מאיתנו הרוממות של מציאות הנבואה.

נתמעט החכמה

"כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה" (הגיגה ה, ב), ובמסכת סוטה (מ"ט, ב) "רבי אלעזר הגדול אומר מיום שחרב בית

דברי הרמב"ם כל מי שאינו מחכה לגאולה הוי כופר בתורה

הרמב"ם בפירושו המשניות (סנהדרין פרק י היסוד הי"ב) מבאר שבכלל הי"ג עיקרים הוא צריך גם לחכות לו ולאהבו ולהתפלל לבואו ולא זו בלבד אלא כל מי שאינו מחכה לביאתו ככופר בתורה (מלכים יא א). והגרי"ז מבריסק היה מדייק מהרמב"ם כאן שמחדש לנו כי לא רק מי

שאינו מאמין בגאולה כופר הוא אלא אפילו מי שמאמין בגאולה אלא שאינו מחכה לו הרי הוא כופר.

צפיה למשיח צריכה להיות כמו הצפיה לאורח שהוזמן לשבת

הצפיה למשיח צריכה להיות כמו הצפיה לאורח שהוזמן לשבת כשמגיע יום שישי יודעים שהוא צריך להגיע בכל רגע אך לא יודעים באיזה שעה הוא יבוא בינתיים מתעסקים בכל צרכי הבית ומכינים הכל לשבת אבל אין מסיחים דעת מהאורח כך צריכה להיות הצפיה למשיח שיכול לבוא בכל רגע ואף שכל אחד מתעסק בענייניו אבל אין להסיח דעת מבואו (מרן הרב ש"ך בשם הח"ח הובא בשימושה של תורה).

איך מחכים למשיח

להמחיש הדבר על ידי משל לחולה אנוש היודע כי רופא גדול צריך להגיע לבקר כדי לתת לו רפואה למחלתו, והרי הוא יושב וממתין וכל נקישה בדלת גורמת לו להתרגש ולחשוב הנה הרופא הגיע ולמרות שהרופא מאחר הוא עדיין מצפה וממתין מתי יבוא ולא מאבד תקווה אלא אדרבה ככל שעובר הזמן הוא חושב לעצמו עכשיו בודאי יבוא (המשנית ר' יחזקאל לוינשטיין בשם הח"ח).

עוד עצה על ידי למידת עניינים הנוגעים לקדשים ולבית המקדש כי מזה מלבד מה שידע באמת מה לעשות כשיבוא בית המקדש על ידי זה תתעורר אצלו הצפיה למשיח (בשם הח"ח).

בכוחנו להביא את הגאולה יותר מדורות הקודמים

מובא שהר"י חיים ויטל אמר בשם האר"י פעם אחת שאלתי למורי איך אתם אומרים שנפשי היא מעולה כ"כ, והרי קמן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אנו מגיעים לעקבו, ויאמר דע כי גדלות הנפש אינה תלויה כפי מעשה האדם רק כפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קמן מאוד בדור הזה שקול ככמה מצוות בדורות הראשונים כי בדורות

האלו הקליפה גוברת מאוד מאוד עד אין קץ משא"כ בדורות הראשונים.

ביאור אחר: אע"פ שאנו קטנים מאבותינו הרי ידוע שהקב"ה מצרף לכל אחד זכותו וזכות אבותיו ואנו "כנגס הרוכב על גבי הענק" שהוא רואה ומביט יותר למרחוק (ח"ח).

הציפייה תביא את המשיח

יותר משאנו רוצים שיבוא המשיח רוצה הוא לבוא, אמנם הוא לא יבוא אלא אם כן כל ישראל יחכו ויצפו (הפ"ן חיים חייו ופעלו).

חיובים שחייבים בהם במיוחד

בזמנים אלו

לצפות יותר לישועה מבואר בגמרא בשבת (לב, א) ששואלים לו לאדם בשעת הדין ציפית לישועה וזה היה אפילו בזמנים שלפנים, וכל שכן כהיום שאנו רואים שנתקיים כל מה שאמרו חכמים במשנה בסוטה והסימנים במסכת חלק א"כ בודאי יש לנו לצפות לישועה בב"א (ליקוטי הלכות סוף סוטה בהערה).

הנהגות של גדולי ישראל בציפתם ואמנותם לבוא מלך המשיח

בגד מיוחד לקבלת פני משיח

בפי העולם שגור דבר נפלא שהחפ"ן חיים הזמין אצל החייט בגד מיוחד שאותו יחד לקבל בו פני משיח, ולא זו בלבד אלא בכל מסעותיו נטל עמו אמתחת קמנה בה צרר את הבגד המיוחד (בספר גילוני אפרים על מסכת שבת דף לא, א כותב ששמע מהגאון רבי הלל זקס נכד הח"ח ששמעה זו אינה מדויקת ואינה מקובלת במשפחה).

דבר זה מסופר גם על הבבא סאלי שהורה להכין בגד מיוחד לשם קבלת פני משיח.

נוסח הזמנה לחתונה

היו מגדולי ישראל שהיו כותבים בהזמנה החתונה תתקיים א"ה בירושלים עיר הקודש ת"ו, אמנם אם משיח צדקנו לא יבוא חלילה עד אז תהיה החתונה בעיר זלובין (בחתונה שהתחתנו צאצאיהם של האדמו"ר הזקן בעל התניא ושל רבי לוי יצחק מבארדיטשוב).

להזדרז לחזור בתשובה (זכור למרים פרק ד) ובפרט כשיש צרות ודאי שיש חיוב לחזור בתשובה בצרות של חבלי משיח החיוב גדול יותר (חומת הדת פרק יג אגרות ומאמרים סו).

לימוד קדשים הלכה למעשה

כיון שלפי כל הסימנים שנתנו חז"ל אנו עומדים ערב ביאת המשיח אי לדידי צייתי גדולי ישראל היה להם לסדר חיבורים בעיני הקודש והמקדש (הסכמה לספר יד רמה) וכך אמר הח"ח לבנו שאע"פ שהראשונים לא התעסקו כל כך בלימוד קדשים כיון שאינו נהוג בגלות אבל אנחנו שאנו קרובים לגאולה על כל פנים יותר מהם עת לעשות לה' לברר הכל הלכה למעשה (קיצור תולדות חייו נב).

